



DE WEDERAFBOUW VAN DE SATIRE

Arthur Umbgrove, Querido,
80 blz., € 9,99.



Eerste zin *John voelt dat een zekere opwindung zich van hem meester maakt als hij zijn oog voor de scanner houdt en de deur van de bus zich opent.*

John is op weg naar een conference van een bekende cabaretier die ondergronds is moeten gaan, net zoals diens collega's trouwens, want satire mag niet meer. Wie onder de vorm van humor maatschappelijke of politieke zaken in vraag durft te stellen riskeert zijn leven. Met die distopische toekomstvisie begint de Nederlandse romancier Arthur Umbgrove een pamflet waarin hij de satire van de ondergang wil redden. We zijn haar collectief aan het buitendragen met al onze woke oprispingen en sentimenten, beweert hij, en we beseffen niet wat dat precies betekent, aangezien humor veel meer is dan wat loos vermaak.

De satire waar Umbgrove het in zijn pamflet over heeft, is geen cafépraat die in het algemeen niet ver boven het riooldeksel uit komt. Die laat hij over aan de stamgasten van de lokale kroeg. Nee, waar hij een lans voor breekt, is Erasmus' *Lof der zotheid*, Voltaires *Candide* en Chaplins *The Great Dictator*. Geen zwans dus, maar fijne, maatschappijkritische humor die tegen de politieke en religieuze waan ingaat. Satire schept vrijheid, schrijft Umbgrove, en wie haar omarmt, omarmt ook de volwassenheid, want ze toont dat de wereld niet is zoals je zou willen dat ze is. Perfectie is niet mogelijk.

Mag stereotypering vandaag nog wel, vraagt Umbgrove zich af, of mag je alleen grappen vertellen over de groep waar je zelf toe behoort? Eén ding is echter zeker: humor kwetst en kwetsuren oplopen is een deel van het leven. Alleen willen we dat steeds minder aanvaarden en worden we daarin gesterkt door sociale media. Illustratief is bijvoorbeeld het verhaal over Allahs Afbakbar, de pitatent die sinds 2016 door twee Syriërs werd uitgebaat tijdens de jaarlijkse Zwarte Cross, een curieus Nederlands festival dat motorcross, foute muziek en nog veel foutere opschriften combineert. Iedereen vond het een fantastische grap, tot ene Omar in 2019 over die Afbakbar viel, er op sociale media een rel over maakte en honderdduizenden volgers aantrok die geen van allen begrepen wat satire was.

MARNIX VERPLANCKE



3 VRAGEN AAN

ARTHUR UMBGROVE

1 **Waarom is satire belangrijk?**

ARTHUR UMBGROVE: Volgens Freud boetseren ouders hun kinderen tot mensen die in een maatschappelijk verband kunnen leven. Ze weten uiteindelijk wat kan en wat niet kan en houden hun wilde driften onder controle, maar ze blijven wel ongecontroleerde gedachten hebben. Op dat moment biedt humor een uitweg, want die stelt de mens in staat dingen te zeggen die in feite niet gezegd mogen worden. Zo verdwijnt de spanning. Specifiek voor satire is dat het een soort journalistieke vorm van humor is, die onthult en controleert. Een satiricus is als een hofnar, de enige die de koning mag tegenspreken. Hij kan bepaalde zaken aan de kaak stellen en kritiek uiten op het beleid.

2 **Een samenleving die geen plaats meer laat voor satire is dus niet gezond?**

UMBGROVE: In West-Europa kun je geen grappen meer maken over de profeet Mohammed want dan gaat je kop eraf. De categorieën racisme, seksisme, antisemitisme en ga zo maar door worden ook steeds breder geïnterpreteerd. In sommige landen bepaalt de overheid wat wel en niet kan, zoals in veel staten in het Midden-Oosten. Hier is dat al lang het geval niet meer. Je mag grappen maken over alles, zolang je er maar niemand mee schaadt. Alleen is er een nieuw soort censor opgestaan die via sociale media massa's mensen tot verontwaardiging drijft en kunstenaars tot zelfcensuur dwingt. Ieder medium heeft immers zijn eigenschappen. Zonder de boekdrukkunst was Maarten Luther misschien een lokaal fenomeen gebleven en zonder radio had Goebbels de modale Duitser niet zo ver meegekregen in zijn verhaal. Wie het handigst gebruik kan maken van een nieuw medium, haalt zijn slag het best thuis, en vandaag zijn dat de moralisten.

3 **Zijn er zaken waar niet mee gelachen mag worden?**

UMBGROVE: Nee, je moet over alles grappen kunnen maken, maar tezelfdertijd ben ik blij dat dat ook niet gebeurt. Het is vergelijkbaar met vrije meningsuiting. Je mag alles zeggen, maar dat betekent niet dat het ook moet. Het principe achter satire is dat je naar boven trapt, naar de macht dus. Maar wie is dat vandaag? Dan kom je al gauw uit bij bepaalde groepen die waken over onze gedachten en mensen aanpakken die niet heel precies de woorden gebruiken die zij willen. Relativering is uit den boze voor hen, en laat dat nu precies de kern van alle satire zijn. (M.V.)